

Nadia-Nicoleta Morărașu, Floriana Popescu, An English-Romanian Explanatory Dictionary of Onomastic Phrasemes / Dicționar explicativ de frazeme onomastice, București, Pro Universitaria, 2024, 220 p.

Peisajul variat al „cuvântelnicelor”, dicționarelor bilingve din spațiul românesc, născute din nevoia de a descurca tainele „turnului Babel” identifică noi arealuri de explorat: de la limbaje de specialitate (Sebastian Bodu, *Dicționar explicativ de termeni de drept societar*. Român-englez, englez-român, 2016; Dan Dumitrescu, *Dicționar economic român-englez*, 2012), la domeniul frazeologiei (Mile Tomici, *Dicționar frazeologic sârb-român*, 2020, Mile Tomici, *Dicționar frazeologic al limbii române*, 2009, Petronela Savin, *Dicționar frazeologic român. Câmpul onomasiologic al alimentației*, 2012). Scrierea unui material cu caracter lexicografic este o întreprindere complicată datorită, în primul rând, împlinirii unui criteriu capital, exhaustivitatea, inerentă genului. Elaborarea unui dicționar frazeologic onomastic ridică și mai multe probleme generate de statutul neclarificat al disciplinelor care sunt implicate. Pe de o parte, avem frazeologia, considerată ramură aparte a lingvisticii sau ca parte a lexicografiei ori sintaxei etc. (Tomici: 2020), pe de altă parte, onomastica a fost și ea considerată, la mijlocul secolului trecut, când a început să atragă atenția cercetătorilor, o „ramură oarecum laterală a lingvisticii, iar studiul numelor ramură aparte [...], deoarece și numele se deosebește de materia principală a lingvisticii, cuvintele și frazele” (Gaur: 1965).

În ciuda mijloacelor variate și din ce în ce mai performante de informare, traducerea și interpretarea de texte încă se confruntă cu traduceri nu dintre cele mai corecte, cu inadvertențe rezultate din necunoașterea în profunzime a limbii textului original. „Dragomanii”, tălmăcitorii zilelor noastre, identifică în diferite surse echivalente lingvistice total nepotrivite, cauzate de lipsa de înțelegere a culturii și civilizației respective. Este unul dintre motivele pentru care Nadia-Nicoleta Morărașu și Floriana Popescu, ambele cadre didactice în învățământul superior, au realizat *An English-Romanian Explanatory Dictionary of Onomastic Phrasemes/Dicționar explicativ de frazeme onomastice*, „primul dicționar frazeologic englez-român care prezintă doar expresiile onomastice sau, altfel spus, acele expresii care includ un nume propriu. Atât limba engleză, cât și limba română operează cu o mare varietate de nume proprii cum ar fi numele de persoane (reale sau fictive) și numele geografice sau toponimele (hidronime, oiconime, oronime) folosite cu un alt sens decât acela de desemnare și individualizare a oamenilor sau locurilor” (Morărașu, Popescu: 2024, p. ii). Cultura românească nu dispune, până la acest moment, de vreo altă realizare similară, asta deși numele proprii au atras atenția lingviștilor noștri (Al. Gaur, N.A. Constantinescu ș.a.).

Dicționarul se deschide cu o *Prefață*, cu variante în ambele limbi anunțate, urmată de o *Introducere (Introduction)*, o scurtă „instrucțiune” despre utilizarea materialului *Hoe to use this Dictionary, Abbreviations and Symbols*, corpusul propriu-zis al dicționarului *Explanatory Dictionary of A-Z onomastic phrasemes, End notes, Bibliography and webliography* și un *Index of proper names*. Conform tradiției lucrului bine făcut și așa cum procedau autorii primelor scrieri românești din secolul al XVII-lea, autoarele explică în *Preface/Prefață* motivele care le-au determinat să porceadă la această muncă pe care cu „osârdie” au împlinit-o vreo „12 ani”. Experiența ca profesori și traducători de limba engleză le-a demonstrat o insuficiență cunoaștere a frazeologismelor cu conținut onomastic. Preocupările în domeniul

onomasticii reprezintă o constantă a activității științifice a celor două autoare. Nadia-Nicoleta Morărașu a realizat un alt dicționar apărut în anul 2020, la o prestigioasă editură românească (Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, *English-Romanian dictionary of name-related terms/Dicționar englez-român de termeni referitori la nume*), născut, așa cum afirmă autoarea, din nevoia practică de a opera cu o anumită terminologie onomastică, pentru care româna nu oferă întotdeauna un corespondent și care reprezintă un instrument extrem de important în orice tip de cercetare din domeniu (*e-onomastică* (p. 26), *ergonim* (p. 26), *aristonim* (p. 62), *hieronim* (p. 78), *poecilonim* (p. 89), *tecnonim* (p. 102), *ananim* (p. 108), *epotoponim* (p. 110), *exonim* (p. 111), *nezonim* (p. 118), *odonim* (p. 114), *talasonim*, *oceanonim* (p. 121) (cf. Morărașu: 2020). Floriana Popescu, cercetător cu preocupări în domeniul traducerii, al studiului eponimelor și al limbajelor de specialitate, este autoarea unui număr impresionant de studii onomastice: *Specialist Eponyms and General Eponyms in a Lexicographic Perspective on the English Language, Translating English Mathematical Eponyms into Romanian*.

Introduction reprezintă partea teoretică a lucrării, în care sunt explicitați termeni și concepte din frazeologia onomastică, alături de maniera de lucru. Termenul-cheie al lucrării, *frazem*, este folosit atât ca sinonim pentru idiom, cât și ca termen general pentru orice element care face parte dintr-o colecție bogată de expresii. Aceste expresii au fost denumite și definite în moduri diferite, care ilustrează dihotomia est-vest. Lexicologii și lexicografii occidentali uzează denumirile „structură idiomatică”, „expresie idiomatică” sau pur și simplu „idiom”, în timp ce colegii lor estici folosesc predominant „frază”, „unitate frazeologică” sau „frazemă”. „Idiomul” este o construcție instituționalizată alcătuită din două sau mai multe elemente lexicale și are structura compusă a unei fraze sau semipropoziții, care poate prezenta idiosincrazie constructivă (p. 6). Autoarele consideră frazelele „sarea și piperul” unei limbi, dar, dincolo de „savoarea” oferită, ele reprezintă în același timp un „obstacol” în cunoașterea și înțelegerea deplină a unei limbi, atât cea maternă, cât și cea străină. Calitatea de „nativ” a unui vorbitor nu-i conferă automat și accesul la o corectă deciptare a sensurilor din expresii și locuțiuni. Locuțiunile sau frazelele onomastice sunt acele construcții care includ un nume propriu în structura lor. Lexicografia tradițională românească nu a separat frazeologismele onomastice de întregul inventar de idiomuri.

Frazelele onomastice englezești reprezintă o subcategorie de idiomuri, dintre care cele mai multe pot fi asociate cu următoarele tipuri de antroponime: *nume de femei și bărbați* utilizate în forma lor completă (de exemplu, *Amelia, Anne, Alexander*) sau ca hipocoristice; de exemplu, *Bess, Billy, Charlie*), *nume complete* (*Daniel Boone, Roger Cary, Robin Hood*), *nume de familie* (de *Burke, Burton, Gunter*), *nume biblice* sau *biblionime* (*Beniamin, Iuda, Cain*), *nume de sfinți sau hagianime* (*Sfântul Antonie, Sfântul Giles, Sfântul Elmo*), *nume de zei și zeițe* sau *mitonime* (*Cupidon, Cerber, Nemesis*), *nume de personaje literare sau caracteronime* (*Fagin, Frankenstein, Hamlet*), *nume de popoare/națiuni sau demonime* (*chineză, engleză, franceză*), *nume folosite în geografie*, adică *toponime* sau *geonime*, care disting mai multe categorii: *nume de țări, sate, orașe, județe* (*China, Kentucky, Mesopotamia*), *nume de ape sau hidronime*, adică *râuri, lacuri, mări* (*Tamisa, Marea Baltică*), *nume de edificii*, cum ar fi castele, conace și case (*Lathom, Holmby, Knowsley*) (cf. Morărașu, Popescu: 2024, p. v).

Statutul numelor proprii, constituenți ai unităților frazeologice, diferă foarte mult, în funcție de gradul de lexicalizare și de cunoștințele utilizatorilor, deoarece aceștia pot decoda constituenții în cauză ca nume proprii sau este posibil să nu cunoască originile proprii ale elementelor, și de aici pot rezulta deciptări care să nu aibă nicio legătură cu sensul respectiv: *Bob's your uncle*, tradusă prin „Bob e unchiul tău”, și exclamația *Great Scott!*, tradusă „Marele Scott”. Majoritatea frazemelor onomastice sunt constituite din modele de două cuvinte: *New York minute* se referă la un interval de timp care este mai mic de un minut.

Frazemele ilustrate în acest dicționar sunt rezultatul observațiilor și lucrului efectiv cu textul din manuale, dicționare, expresiile idiomatice și proverbele fiind extrase în manieră clasică, autoarele nedispunând de variante electronice. Un element de originalitate al lucrării de față îl reprezintă și Glosarul plasat la final, care datorită numărului pe care îl poartă ajută la identificarea mai facilă a frazemelor onomastice, despre care aflăm că pot avea în componență unul sau două elemente onomastice. *Cuvânt-titlu* a fost ales elementul apreciat drept *suport lexical* al enunțului, un nume propriu:

„Agamemnon 015

Name data: (charactonym) king of Mycenae leader of the Greeks during the Trojan war.

Phraseme:

(1) there were brave men before Agamemnon

Origin and meaning: the verse is a quotation from the Odes of Horace.

Romanian versions:

i) literal: au existat bărbați viteji și înaintea lui Agamemnon

ii) equivalent: eroi au fost, eroi sunt încă [FP]”.

Un alt element pe care îl considerăm important și binevenit în economia lucrării este categorizarea realizată pentru fiecare unitate onomastică, și aici se recunoaște contribuția Nadiei Morărașu din *English-Romanian dictionary of name-related terms/Dicționar englez-român de termeni referitori la nume*. Frazemele onomastice sunt însoțite de determinanți: „Anne Frank – gyonim, Anthony (St.) – gyonim și hagionim, Arab – etnonim, Ariadna – mitonim, Arkansas – geonim, Assfordby – comonim, Attic – toponim, Babylon – astionim, Baltic – hidronim, Bannister – antroponim, Bashan – biblionim, Beau Brummel – andronim, Billingsgate – urbanonim, Blimp – caractonim, Bohemian – demonim, Bond Street – odonim, Cerberus – mitonim, Chinaman – demonim. Deontologia și probitatea științifică sunt susținute prin indicarea contribuției fiecăreia dintre autoare în cazul fiecărei unități onomastice.

Cu excepția *Prefeței*, care este redată în ambele limbi anunțate în titlu, restul capitolelor nu sunt tratate în aceeași manieră. Importantă, considerăm, ar fi fost și prezentarea variantei în română a contribuției științifice conținute în *Introduction*, capitol care prezintă aspecte teoretice ale frazeologiei onomastice din literatura de specialitate anglofonă. Publicul-țintă vizat este, fără îndoială, unul cu un nivel bun de cunoaștere a limbii engleze, întrucât nici instrucțiunile de utilizare a materialului lexicografic aici conținut, *How to use this dictionary*, nu sunt prezentate decât în limba lui Shakespeare. Având în vedere însă caracterul declarat de dicționar bilingv, explicativ englez-român, considerăm că prin formație, autoarele acordă mai mult spațiu explicațiilor în limba engleză, românei fiindu-i rezervate doar traducerea literală și echivalentul, deși și pentru un utilizator cu un nivel de înțelegere mai scăzut

al limbii engleze, traducerea ar fi fost mai mult decât necesară, pentru că un alt element extrem de valoros al acestui dicționar îl reprezintă „povestea” structurii, „biografiile cuvintelor”, cadrul semantic și motivațiile stilistice ale constituirii unor imagini, în exprimarea figurată (Dumistrăcel: 2001). Incursiunea în mitologie și istorie demonstrează mecanismele extraordinare prin care limba schimbă anumite frazeme onomastice în simple structuri în care cuvântul-plin, numele, uneori se pierde, alteleori nu:

Aladdin 016

Name data: (*charactonym*) a corruption of Arabic *Ala'-ad-Din*, meaning “excellence in faith” (BDN, 11); name of a famous hero of the *Arabian Nights*.

Phrasemes:

(1) *an Aladdin's cave*

Meanings: (1) accumulation of material or artistic wealth, often unsuspected; (2) a place where something is abundant.

Romanian versions:

i) literal: peșteră a lui Aladdin

ii) equivalent: peștera lui Aladdin; loc al comorilor nebănuite

(2) *fabulous as Aladdin's lamp*

Meaning: barely credible, magic

Romanian versions:

i) literal: fermecat/vrăjit ca lampa lui Aladin.

ii) equivalent: ireal, de-a dreptul fabulos.

Lexemul *Dutch*, cu un număr de 73 de intrări în care îl găsim în diverse ipostaze (toponim, etnonim), demonstrează exhaustivitatea și complexitatea acestui dicționar.

An English-Romanian Explanatory Dictionary of Onomastic Phrasemes/ Dicționar explicativ de frazeme onomastice se constituie într-o lucrare utilă atât studenților, specialiștilor și nespecialiștilor, profesorilor, cât mai ales pentru traducătorii de texte literare și specializate. Avem certitudinea că *Dicționarul* va deveni o sursă de referință pentru cercetarea onomastică grație câtorva calități: este o lucrare inedită în câmpul onomasticii, iar volumul nu este o simplă listă de frazeme onomastice traduse din engleză, ci și o incursiune în cultură, mitologie și literatură universală. *Dicționarul* explică și analizează din dubla perspectivă – a practicianului și a traducătorului – fenomenul onomastic, motiv pentru care avem certitudinea că aceia dintre dragomanii moderni care îl vor utiliza vor fi cu siguranță feriți de categorisirea *Traduttore, traditore!*

Luminița Drugă¹

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău